
Tuna, S.T. (2018). Türklerde Milli Değerlerden Birisi: Ana-Baba Sevgisi. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. 2018/1, 137-148.

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 20.03.2018

Kabul / Accepted: 19.04.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

TÜRKLERDE MİLLİ DEĞERLERDEN BİRİSİ: ANA- BABA SEVGİSİ*

Sibel TURHAN TUNA**

Öz

Her milletin kendine ait değerleri ve bu bağlamda milli kültürü bulunur. Dünyanın en eski milletlerinden birisi olan Türkler, birbirinden uzak coğrafyalarda yaşıyor olsalar bile özde kendilerini birleştiren, kaynaştıran pek çok ortak değere sahiptir. Çalışmanın konusunu da Türklerde ortak milli değerlerden birisini teşkil eden ‘ana baba sevgisi’ oluşturmaktadır. Sevgi genel bağlamda evrensel bir değerdir, ancak kültüre inilince tıpkı ana – baba sevgisinin ön plana taşındığı Türklerde olduğu gibi, kültürün özel bir değeri haline gelir. Değer, insanın ve de insanlığın ilk var olduğu çağlardan bu yana geliştirdikleri ölçütlerdir. Bu ölçütler, bireysel olabildiği gibi milli ve evrensel de olabilmektedir.

Türkler de aile kavramı altında ana – baba, her dönemde önemli bir değer olagelmıştır. Türklerin bozkır kültüründen günümüz modern dünyasına değin süregelen geleneksel aile anlayışında ve yaşayışında, ‘ana - baba değeri’, ilkin sevgi, beraberinde saygı gibi evrensel değerler ışığında öncelikle din ve devamında töre ile millî ve geleneksel halini almıştır. Türk kültür tarihi eserleri bu değeri günümüze taşımaktadır. Buradan hareketle çalışma, literatür tarama yöntemine dayalı nitel bir araştırmadır. Çalışma sonunda şu sonuca ulaşılmıştır: Türklerde ana- baba değeri, kutsal kabul edilir. Bu kutsal değer, milletin de içinde olduğu sacayağının birbirinden ayrılmaz unsurları olan dil ve kültürle gelecek nesillere taşınan kutsal bir öğreti halini alır.

Anahtar Sözcükler: Türkler, Değer, Sevgi, Ana - Baba

---

* Bu çalışma, 2013 yılında, Kazan/ İdil Boyu Federal Üniversitesi’nde, “Yerli Dilleri ve Edebiyatları Koruma ve Geliştirme Uluslar Arası Bilimsel Eğitim Forumu” kapsamında düzenlenen “Doğu- Batı Bağlamında Türk Halklarının Edebiyatı ve Sanat Kültürü” Uluslar Arası Bilimsel Konferans’ı kitapçığında tam metin halinde basılmış olan “Türklerin Temel Değerlerinden Birisi Ana Baba Değeri” başlıklı bildiri metninin, başlık dahil, içerik ve kaynakçasında bazı değişikliklere gidilerek güncellenmiş halidir.

** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üni. Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü, sibelatuna2002@yahoo.com

ONE OF THE NATIONAL VALUES OF TURKS: LOVE FOR MOTHER AND FATHER

Abstract

Every nation has its own values and national culture in this context. The Turks, one of the oldest nations in the world, have many common values that merge and unite themselves, even if they live in remote geographies. The subject of the current study is one of the common values of the Turks, "love for mother and father". Love is a universal value in a general sense, but when it is considered within the context of a culture, it becomes a value specific to a culture as in the case of "love for mother and father" in the Turkish culture. Values are criteria developed by human beings since the early ages of their existence. These criteria can be national and universal as well as personal.

For the Turks, under the concept of family, mother-father has always been an important value. In the traditional family conception of the Turks surviving from their steppe culture up to the modern world, "the mother-father value" has gained its national and traditional form under the influence of the universal values of love and respect. The works of the history of Turkish culture has brought this culture up to present. In this connection, the current study is a qualitative study based on the literature review method. The following conclusion was reached at the end of the study: By the Turks, the mother-father value is considered to be sacred value. This sacred value is handed down to future generations as sacred teaching by language and culture that are the integral part of a nation.

Keywords: *Turks, Value, Love, Mother and Father*

Giriş

Felsefenin varlık, bilgi gibi temel konularından birisini oluşturan değer kavramı, folklor, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, gibi bilimlerin yanı sıra ekonomi, eğitim, din ve ahlak, gibi alanların da ortak konusunu oluşturmaktadır. *Türkçe Sözlükte* (TDK -2018) değer kelimesinin anlamı; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” şeklinde verilmektedir. *Felsefe Terimleri Sözlüğünde* (Akarsu 1998: 49) ise, “kişinin, isteyen, gereksinme duyan, erek koyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey” olarak değer tanımı yapılmaktadır.

Çeşitli ilmî araştırmalarda değer tanımalarına bakılınca şu bilgileri aktarmak mümkündür: Değer, genel olarak, bir varlığa (canlı-cansız) ya da bir eyleme ruhî, ahlakî, estetik ya da toplumsal açıdan tanınan önem veya üstünlük derecesidir (Öncül, 2000: 280). “Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırmayı ve kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler. Edinilen bu ölçü değer adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur (Beill, 2003: 14; Yazıcı 2006: 501).” Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar bütünüdür (Kızılcılık ve Erjem, 1994; Kaygana; vd. 2013: 660).

Araştırmalarda değer tasniflerine bakıldığı zaman genelde millî ve evrensel değerler ile karşılaşılmaktadır. Her milletin elbette kendine ait değerleri ve bu bağlamda milli kültürü bulunur. Dünyanın en eski milletlerinden birisi olan Türkler, birbirinden uzak coğrafyalarda yaşıyor olsalar bile özde kendilerini birleştiren, kaynaştıran pek çok ortak değere sahiptir. Çalışmanın konusunu da Türklerde ortak milli değerlerden birisini teşkil eden ‘ana baba sevgisi’ oluşturmaktadır. Sevgi genel bağlamda evrensel bir değerdir, ancak kültüre inilince tıpkı ana – baba sevgisinin ön plana taşındığı Türklerde olduğu gibi, kültürün özel bir değeri haline gelir.

Bugün çok genel bir ifadeyle, kuzeyde Kuzey Buz Denizi, güneyde Basra Körfezi, doğuda Pasifik Okyanusu, batıda da Baltık Denizi’ne kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerde, ana ve babaya duyulan içten sevgi, beraberinde saygı, hürmet, bağlılık şeklinde gözlenen geleneksel

değer, köken olarak İslamiyet öncesi Türklere kadar gitmektedir. Gerek yazılı eserlerde, gerekse sözlü edebiyatta söz konusu değerle karşılaşılmaktadır.

İlk Türkler anaerkil mi yoksa ataerkil miydi? sorusu, literatür tarama yöntemine dayanan bu nitel çalışmanın “Türklerde ana – baba değeri, sevgisi, saygısı” temel sorusu etrafında aslında en temel noktasını oluşturur. Bu sebeple çalışmanın evrensel bağlamında, sadece Türklerde değil diğer ilk toplumların sosyo-kültürel yapısına da göz atıldığında, Güney Amerika, Sibiryalı halkları örneğinde olduğu gibi, ilk ritüellerin erkeklerce değil, kadınlarca çeşitli maskeler kullanılarak yapıldığı, ruhların yönlendirildiği vurgulanır. Kadın tanrıçalar da eski dünyada en etkili tapınma kültü olmuştur. Hatta bazı mitlerde, örneğin Şili halkı mitlerinde, kadın hükümlüğüne başkaldıran erkekler, tüm kadınları öldürür. (Bayat 2010: 12)

Dünyanın çeşitli bölgelerinde olduğu gibi Türklerde de, kadın şamanlığın avcılık döneminde tam oturmadığı, toplayıcılığın ekonomik düzeni belirlediği zamanlarda, *ocağı*, *ateşi* koruyanın kadın olduğu ve bu kadınların kozmik bilgi kaynağını da ellerinde tuttuğuna inanılır. Kadının evde -ailede etkin oluşu da zaman içinde kamusal alana taşınır. Buradan hareketle, kadın şaman, Mitolojik Ana kompleksine bağlı olup başlangıçla simgelenmiştir, bu durumda şamanlığın kökeninin anaerkil olduğu düşünülr (Bayat 2010: 33).

Çobanoğlu'nun bildirdiğine göre, eski Türklerde değişim – dönüşüm sürecinde, anaerkil toplumda birinci konumda olan Umay, Gök Tanrı karşısında ikincil duruma düşer. Anaerkil toplumun güç kaynağı ateştir. Zamanla, demir vb. madenlerinin işlenmesi ile ataerkil toplum yapısı güç kazanır, demirci kültü ortaya çıkar. Örneğin Ergenekon destanı, demirci sihirli güçlerini erkeğe aktaran ataerkil toplum yapısının güçlenmesine yardımcı olur. Böylece eskiden kadınlarla yapılan Kam'lık, artık ataerkil toplum yapısında erkeklerce yapılır olur. Örneğin Albastı inancı, kadın Kam'larla özdeşleştirilerek özellikle orman içi köylerde, sonradan güç aktarımı yaşanan erkek Kam'larla kadın Kam'lar arasındaki çekişme ve güç savaşının bir yansıması olabilir. Nitekim inançta, Albastı, demirci ve ocakçılardan korkar, bu sebeple lohusa başında bir erkek bekler. Anadolu'da bugün yaşatılan bazı lohusa vb. inançlar, değişimi ve dönüşümün işaretlerine örnek olabilir (Çobanoğlu 2001-I: 5-78).

Diğer taraftan, Bayat ise, Eski Türklerde, kadın şamanların avcılık

döneminden itibaren konumlarını erkeklerle paylaştığı gerçeğine vurgu yapar (Bayat 2010: 31). Bu bilgilerden hareketle, genel Türk mitolojisi bağlamında da konuya yaklaşıldığında Gök Tanrı İnancının hemen yanı başında koruyucu iki ruh olan Ülgen ve Umay, onların da altında, tabiat ruhları yer aldığı bilinmektedir. Çeşitli ilmi araştırmalarda İlk Türklerin anaerkil olma ihtimali ağır basıyor gibi gözükse de bu hipotezin ispatı asıl konumuzu teşkil etmez, ancak “ana” ve “ata” kavramlarının kökeni açısından yukarıdaki bilgiler değerlidir.

Bozkır kültürünün hâkim olduğu yerleşik hayat öncesi Türklerde daha çok beşeri değerler ön plandadır. İbrahim Kafesoğlu'nun G. Clauson'dan naklettiğine göre, eski Türklerde kullanılan kang (baba) ve ög (anne) kelimelerinin 9. yüzyıldan itibaren ata ve ana olarak değiştiği bilinmektedir. Kafesoğlu'na göre, Türk aile sisteminin esasları, eski Türk siyasi, sosyal, hemen bütün kuruluşlarına ve bireylerinin davranışlarına yansımıştır. Bireysel hukuktan, özgürlük anlayışına, insanları himayeye yönelik sosyal davranışlara, adalet, dini hoşgörü anlayışına ve dahası devletin “baba” şeklinde adlandırılışına kadar Türk ailesinin “ana, baba, evlat ilişkilerinde temellenen” prensipleri görmek mümkündür (Kafesoğlu 1995: 217).

Ziya Gökalp'in bildirdiğine göre, Eski Türklerin bütün toplantılarında, ana soyuyla baba soyu birlikte bulunmuşlar, birbirine eşit olmuşlardır (Gökalp 1995: 261). Diğer taraftan, çeşitli araştırmalarda Türk aile sisteminin baba egemenliğine dayandığı da bildirilmektedir (Onay 2012: 347). Her iki durumda da, İslamiyet öncesi Atalar Kültü inancında, ataya, ecdada dolayısıyla kutsala saygı, koşulsuz bağlılık hâkimdir. Kafesoğlu'na göre, atalara saygı, “baba hukuku”nun inanç sahasındaki bir yansımasıdır. Eski Türklerde ölümler, silahları, kıymetli eşyaları, bazen tam teçhizatlı atları, kadınlar ise, mücevherleri ile gömülüyordu (Kafesoğlu 1995: 291). Böylece ölümlerin, öbür dünyada da bu dünyadaki yaşamlarını devam ettirecekleri düşünülüyordu. Ayrıca, Atalar Kültü'nde, ata/baba ölümünden sonra da (ki ruhun ölümsüzlüğüne inanılır) aileyi koruduğuna dair etkili bir inanç hâkimdir.

Günümüz Türklerinin çekirdek aile modelinde yer alan ahlaki öğretilerde olduğu gibi, eski Türklerde de çocuklar, ana ve babaya itaat etmeli, saygıda kusur etmemelidir. Bu durumun Halk Edebiyatı eserlerinde birçok örneği vardır. Örneğin, İslamiyet'ten önceki dönemlere ait olduğu bilinen

Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan'ın oğulları model aldıkları babalarının her istediğini koşulsuz yerine getirirler. Reşîdüddîn'in Câmî-üt Tevarih adlı eserinde yer verdiği İslamiyet'in izlerini taşıyan Oğuz destanında ise, Oğuz'un çocukları kendilerine itaatlerini bildirmeye gelen Rum'un büyüklerine: "Biz babamızın sözüne aykırı iş yapmayız." derler (Togan, 1972: 38).

Henüz Türklerin bilinen ilk yazılı belgeleri olma vasfını koruyan Orhun Abideleri'nde de, ana ve baba değeri vurgulanmıştır. Bilge Kağan kitabesinde, "Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş Kaganı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış" ifadelerinin yanı sıra, Kül Tigin kitabesinde "Umay gibi annem hatunun devletine küçük kardeşim Kül Tigin er aldı" (Ergin 1991: 25) cümleleri söz konusu değere birer yazılı örnektir. Öncelikle bir milletin bekâsı, anne ve babaya bağlanmış, bunun yanı sıra anne eski Türklerin çok önem verdiği koruyucu dişi ruhuyla (Umay) özdeş kılınmıştır. Buradan hareketle, Emel Esin'e göre, Gök – Türklerde Hakan, Gök – Tanrısı ile; Hatun ise Umay ile bir tutulduğu bilgisi aktarılabilir (Esin 1985: 7). *Moğolların Gizli Tarihi* adlı eserde, "Bozkır Savaşları" bölümünde, Temuçin'in "Anamız bir kanımız bir" (Temir 2010: 54) ifadeleri anadan taşınan 'kan'ın yüksek değerini vurgulamakta, ananın itibarını ortaya koymaktadır.

Türklerde 'ana baba değeri' ve bunun gelenek olarak, çağlar ötesinden taşınmasında bizce en önemli etmen 'din'dir. Yukarıda değinilen Atalar Kültü inancı, İslamiyet ile tanışan Türklerde kolay kolay silinmez. Fuad Köprülü'ye göre, Eski Türklerde yaygın olan *Baksı-Kam*, İslamiyet'ten sonraki dönemde İslamî şekil altında (Ata, Bab, Baba lakaplı) Türkmen *Baba*/dervişlerince yaşatılmaya devam etmiştir (Köprülü 2005: 20).

Besim Atalay'ın çevirisini yaptığı *Dîvânu Lügâti't Türk*, ilk İslami eserlerden olup gerek içeriği gerekse hacmi ile ansiklopedik bir eserdir. Türk toplumunun gelenekleri, hukuku, sağlığı, kent yaşamı, ticari hayatı, estetik anlayışı, inanç dünyası, eğlencesi, giyim kuşamı, mutfağı, dili, ulaşımı, tarihi, ülkesi, yönetimi ve diğer toplumlarla olan ilişkileri gibi pek çok konuda bilgiye eserde ulaşmak mümkündür (Özdemir 2017: 55). Bu bilgiye ek olarak *Dîvânu Lügâti't Türk*'te ata-oğul ilişkisi üzerine şu atasözlerine rast gelinmiştir: "Tay atatsa at tınur, ogul redhse ata tınur; tay yetişse at dinlenir, ogul yetişirse baba dinlenir"; "Ata oğlu ataç togar; Çocuk babasına çeker"

(Atalay 1992- II: 207,80). Ayrıca, bahsi geçen eserde, Türklerin büyüklerine “siz” diye hitap ettikleri; kendilerinden yaşça küçük olanlara da “sen” diye hitap ettikleri “saygı” kavramı çerçevesinde bildirilir (Atalay 1992- II: 347). Kanımızca, bu şekilde hitap etme, bir değer olarak ilkin ailede ana – baba tarafından çocuklara kazandırılmakta idi.

İslam dini, cennet ve anayı aynileştirerek ‘ana’lık statüsünü kutsal mekâna taşımıştır. Muğla bölgesinde, Halk İslam’ı bağlamında “Cennet’ten Çıkarılma Kıssası”nı (Tuna, Turhan 2014) araştırırken, hemen her kaynak şahıstan “Havva Ana (mız)” ifadelerine rastgelinmiştir. *Kur’an-ı Kerîm*’de “ana – babaya itaat” konusu altında şu Âyetler dikkat çekicidir (1) : İsrâ Sûresi 23. Âyette “Rabbin sadece kendisine kulluk etmenizi, ana – babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘Of!’ bile deme; onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.”; Lokman Sûresi 14. Âyette, “Biz insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana – babana şükret diye tavsiyelerde bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır (Yazır 2006: 399,552).” Böylece, Türklerin çağlar ötesinden beri yabancı olmadıkları ‘ana – baba değeri öğretisi, İslamiyet’le birlikte perçinlenmiş, bu dönemin yazılı eserlerinde yerini almıştır.

Türklerin ortak kültürünü ve bunun yanında değerlerini en iyi şekilde yansıtan eserlerden birisi olan Dede *Korkut Hikâyeleri*’nde ‘ana – baba – evlat’ üçlüsü adeta tüm hikâyelerin çekirdeğinde yer almaktadır. Hikâyelerin girişinde Dede Korkut, “Oğul dahı neylesün baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne faide başta devlet olmasa”; “Ata adını yorıtmayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmeşe yig, ana rahmine düşünçe toğmasa yig. Ata adın yorıdanda devletlü oğul yig.” (Ergin 1989: 74) cümleleriyle baba – oğul ilişkisine ve dolayısıyla baba/ata değerine önemli vurgular yapmaktadır. Bunun yanında, *Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı*’nda Hz. Hızır’ın, Boğaç’ın yarasına tek çarenin “dağ çiçeği ve ana sütü” (Ergin 1989: 77) olduğunu belirtmesi ana – evlat ilişkisine bir kutsiyet sağlamaktadır. Ayrıca *Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy*’unda Dede Korkut, “Ol zamanda oğul, ata sözün iki eylemez - idi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezler - idi.” (Ergin, 1989: 160) diyerek oğulun babasına olan saygısını dile getirmiştir. Fakat bununla birlikte, aynı hikâyede Uruz kendisine henüz yiğitliği öğretmeyen

babasına karşı öfkelerini “A big baba, deveçe böyümişsin köşekçe aklun yok, Depeçe böyümişsin tarıça beynün yok” cümleleri ile dile getirir. Ancak, Dede Korkut, henüz daha hikâyelerin başında “Kız anadan görmeyinçe öğüt almaz, Oğul atadan görmeyinçe sufra çekmez.” (Ergin, 1989: 156, 74) atasözüyle ana ve babanın evlatları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Böylece, hikâyelerde geçen bu türden söyleyişlerde, evladın Türk töresine bağlılığın ötesinde bir amacının olmadığını gösterilmektedir. Ana – baba değeri konusunda örneklerin daha da çoğaltılabileceği hikâyelerde, evlatlar özellikle oğullar, ana ve babanın rızası olmamasına rağmen evlerinden ayrılırken ebeveynlerinin ellerini öpüp helallik almadan yola çıkmazlar.

Dede Korkut hikâyelerinde olduğu gibi Türk destanlarında da, baba ve oğul bazen çatışmalarına rağmen genellikle oğulun babaya itaati, derin bağlılığı gibi hissiyatlar, babayı zor durumdan kurtarma isteği ve çabası yahut öldürülen babanın, ananın intikamını alma gibi eylemler dikkati çeker. Aça'nın bildirdiğine göre, *Maaday Kara* destanında olduğu gibi, Tıva ve Şor Türklerinin destanlarında, Sibiry Türk destanlarında ailesi öldürülmüş yahut esir alınmış kahramanlar bulunmaktadır (Aça 2003: 67,75). Babanın yahut ailenin intikamını alma isteği *Koroğlu* ve *Manas* destanında da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca *Alpamiş* destanında, Kultay, Ultantaz'a “...Her ülkede senin gibi beyler çok olur, babasına vuran çocuk evlatlıktan reddedilir (Yoldaş oğlu 2000: 418).” nasihatini vererek babanın Türk halk hukukundaki yerini, değerini vurgular. Diğer taraftan bir konunun da burada vurgulanması elzemdir: Ögel'e göre, babalık yahut atalık hakkı Türklerde sonsuz değildir. Örneğin, Mete ve Oğuz Kağan, töreye karşı geldikleri için babalarını öldürmüşlerdir. Bu manada, eski Türklerde babaya ve oğula düşen ayrı ayrı görevler vardır (Ögel 1988: 254). Şahin'e göre, Türk destanlarında, meşru bir zeminde kurulmuş olan ailelerde töre esastır, buna göre babanın, annenin ve çocukların konumları belirlenmiş olup aile üyeleri arasındaki ilişkilerde sevgi ve saygı ön plandadır (Şahin 2012: 117,138).

Ana değeri ise, Karakırgızların *Manas* destanlarında “evin talih ve namusunun muhafızı” (İnan 1987: 276) sıfatı yüklenerek belirtilir.

Bahaeddin Ögel'in bildirdiğine göre, Osmanlılar, ebeveyn (ana-baba) için *uluca* deyişini kullanmışlardır. Annenin babasına saygı duymuşlar ve *ana-ata* şeklinde seslenmişlerdir. Eski Uygur şiirlerinde olduğu gibi Türklerde saygıdeğer kişiler sayılmaya başlanmadan önce “anam ve babam”

denir, ondan sonra ulu kişilere geçilir. Yakın tarihteki Ulu Yüz Türklerinin geleneklerinde de, oğlan evlendikten sonra babanın izni olmadan babasından ayrılamadığı tespit edilmiştir (Ögel 1988: 246).

Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* adlı eserinin “Terbiyevi Adetler” adlı bölümünde “Ata anaya hörmət” başlığı altında, baba ve anaya saygı ve sevgiden bahseder. “Yuharıda Allah, aşağıda ata ana”, “Ata ana gargışı tutar” (Ahundov 1994: 156) sözleriyle baba ve ananın Azerbaycan Türkleri arasındaki değerine dikkati çeker.

Özkul Çobanoğlu’nun tespit ettiği Türk Dünyasında atasözlerinin ortak tema ve konularından birisi de “aile”dir. Buna göre, “Ana hakkı, Tanrı hakkı.”, “Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.”, “Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyâr olmaz.” şeklindeki atasözlerinin yanı sıra, “Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.”, “Baba ekşi yese, oğlunun dişleri kamaşır.”, “Baba olmayan ata kadrini bilmez.”, “Ata sözünü tutmayanı yabana atarlar.” (Çobanoğlu 2004: 31,104,123) gibi atasözleri Türklerde ana- baba değerine birer örnek teşkil etmektedir.

Sonuç

İslamiyet öncesi ve sonrası Türklerde ana – baba değeri konulu çalışma için elbette burada literatür tarama yöntemiyle, sayısız eser ve devamında örnekler verebilmek mümkündür. Sınırları oldukça geniş olan bu çalışma konusu, Türk Halkbiliminin özellikle milli değerler çatısı altında neredeyse tüm alanlarında yapılabilecek türdendir. Türkler de aile kavramı altında ana – baba, her dönemde önemli bir değer olagelmiştir. Türklerin bozkır kültüründen yerleşik hayata ve oradan da günümüz modern dünyasına değin süregelen geleneksel aile anlayışında ve yaşayışında, ‘ana - baba değeri’, ilkin sevgi, beraberinde saygı gibi evrensel değerler ışığında öncelikle din ve devamında töre ile millî ve geleneksel halini almıştır. Bu geleneksel değer bizce ‘kutsaldır’, öyle ki bir milletin doğum adetlerinden ölüm adetlerine, yazılı edebiyatından sözlü edebiyatına kadar her alana yerleşmiş olup tümüyle milli bir değerdir. Tüm bunlara ilaveten bu kutsal değer, aynı zamanda milletin de içinde olduğu sacayağının birbirinden ayrılmaz unsurları olan dil ve kültürle gelecek nesillere taşınan kutsal bir öğretilerdir.

NOTLAR

1. Ana – babaya itaat konusu için, yukarıda bahsi geçen Süre ve Âyetlerden başka, Ankebût 8, ve Ahkaf 15. Âyetlere müracaat edilebilir. Bk: Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili Meâli*, Sadeleştirenler: Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Akçağ Yay, Ankara, 2006, ss: 536,664.

KAYNAKLAR

- AÇA, M.(2003) “Türk Kahramanlık Destanlarının Öksüz-Yetim Bahadırları”, *Milli Folklor* VIII (58).
- AHUNDOV, E. (1994) *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, Türkiye Türkçesine aktaran ve düzenleyen Semih Tezcan, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- ATALAY, B. (1992). *Dîvânu Lügâti't Türk Tercümesi - II*. Ankara: TDK Yay.
- AKARSU, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 11. Baskı. İstanbul: İnkılâp Yay.
- BAYAT, F. (2010). *Türk Kültüründe Kadın Şaman*. 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Yay.
- BEILL, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk “Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?”* (Çev. Cuma Yorulmaz). Ankara: Arkadaş Yay.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2001). *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi I*, “Türk Mitolojisi” Ankara: AYK, AKM Başkanlığı
- _____, (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- ERGİN, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı –I Giriş – Metin – Faksimile*, Ankara: TDK
- _____(1991) *Orhun Abideleri*, 14. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- ESİN, E. (1985). *Türk Kültür Tarihi*, “İç Asya’da ki Erken Safhalar”, Ankara: AKDT Yüksek Kurumu Yay.
- GÖKALP, Z. (1995). *Türk Medeniyet Tarihi*, 2. Baskı. İstanbul: Toker Yay.
- KAYGANA, M. ve YAPICI Ş. ve AYTAN, T. (2013). “Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi” *International Journal of Social Science* Volume 6 Issue 7. ss: 657-669
- KAFESOĞLU, İ. (1995). *Türk Milli Kültürü*, 13. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- KIZILÇELİK S. ve Y. ERJEM (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla
- KÖPRÜLÜ, F. (2005). *Anadolu’da İslamiyet*, Ankara: Akçağ Yay.
- İNAN, A. (1987). *Makaleler ve İncelemeler -I*, 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Bas.
- ONAY, İ. (2012). “Eski Türk Toplumunda Aile Düzeni ve Bunun Dini, Siyasi Hayata Yansımaları”, *International Journal of Social Science*, Volume 5 Issue 6.ss: 347-357.
- ÖGEL, B. (1988). *Dünden Bu güne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.

- ÖNCÜL, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bas.
- ÖZDEMİR, N. (2017). *Kültür Bilimi ve Yönetimi*. Ankara: Grafiker Yay.
- ŞAHİN, H. İ. (2012). "Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Bahar, S. 33.
- YAZICI, K. (2006). "Değerler Eğitimi'ne genel bir bakış." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, ss: 499-522.
- YILDIRIM, K. (2009) "Türk Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Deneyimleri: Fenomonolojik Bir Yaklaşım" *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 35, Spring ss: 165-184
- TEMİR, A. (2010). *Moğolların Gizli Tarihi I- Tercüme*, 4. Baskı. Çev: Ahmet Temir, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- TOGAN, A. Z. V. (1972) *Oğuz Kağan Destanı, Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*, İstanbul: Kayı Yayınları.
- TUNA, T. Sibel (2014). *Muğla'da Halk İslâm'ı Cennetten Çıkarılma (Kovulma) Kıssasının Muğla Yöresinde Sözlü Geleneğe Yansımaları Örneği*. MSKÜ Yayınları.
- TÜRKÇE SÖZLÜK – TDK 2018/ Online* <http://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 13.03.2018
- YAZIR, E. M. H. (2006). *Hak Dini Kur'ân Dili Meâli*, Sadeleştirenler: Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Ankara: Akçağ Yay.
- YOLDAŞ OĞLU, F. (2000). *Alpamış Destanı*, Türkiye Türkçesine Aktaranlar: Aysu Şimşek – Canpolat, Aynur Öz, Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.